

አሸንዳ፡- ሃይማኖታዊ ወይስ ባህላዊ በዓል?

ብ መብራህተን ገ/ማርያም (ዩኒቨርሲቲ መቐለ)

ትግራይ አንላይን August 30, 2013

“...ማርያምዎይ ፀሐየ መዲአያኮ ዛመፅበዓየ !... እናበልና ዓቢናስ እንታይ ዝብልዎ ዛዕባ እዩ ‘ዚ ኸ?’” ከም እትብሉ ይግምት። ብርግፅ እውን ኣብ’ዚ ዘለናዮ መዋእል ኮይንኻ ንበዓል አሸንዳ ካብ ሃይማኖታዊ ትሕዝቶኡ ነጻልኻ ምርኣይ ይኸብድ 'ዩ። ኣቦታት ሃይማኖት (ኦርቶዶክስ ተዋህዶ) ጥራሕ ዘይኮኑስ መራኸብቲ ሓፋሽናን ህዝብናን'ውን ንአሸንዳ ከም ሃይማኖታዊ በዓል ገይሮም የቐርብዎ ወይ ድማ ይኣምኑ። እዚ ብዓይኒ ታሪኽ ቐረባን ላዕሊ ላዕሉን እንተርኢናዮ ሓቂ እዩ ናብ ምባል የዘንብለና። ብዕምቐትን ብፅሞናን እንተተመልኪትናዮ ግና እቲ ሓቂ ኣብ ካልእ መስርዕ የሰልፈና። ባህላዊ በዓል እምበር ናብ ዘብል። ባህላዊ ሰረትን ትሕዝቶን እዚ በዓል ቅድሚ ምርኣይና ግና ንሊቀ-ሊቃውንቲ ያፊድ ካሳ ሓዊሱ ዘዘራረብኩዎም ኣቦታት ሃይማኖት ክርስትና ኦርቶዶክስ ተዋህዶ ንሃይማኖታዊነት እቲ በዓል ኣመልኪቶም ዘቐርብዎም ሰለስተ መረዳእታታት/መርትዖታት/ ቐጻልና ንርኣ።

፩) እቲ ሓዲ መረዳእታ ንአሸንዳ ምስ ዕርገት እኖና ቅድስቲ ድንግል ማርያም (ካብ’ዚ ቐጻሉ እ/ቅ/ድ/ማርያም) ዘተኣሳሰር ኸይኑ ንረኸበ። እዚ ድማ እ/ቅ/ድ/ማርያም፣ ምድራዊ ህይወታ ኣብ 64 ዓመታ ብ21 ጥሪ 49 ዓ.ም ኣብቂዑ ምስ ዓረፈት፣ ድሕሪ ዝተወሰነ ኣዋርሕ ሃዋርያ ቶማስ ካብ ሃገረ ስብከቱ ናብ ኢየሩሳሌም ደበና ሰራራ እንትመፅእ እ/ቅ/ድ/ማርያም ንሰማይ እንትትዓርግ ይረኸባ። ካብ’ቲ ሒዛቶ ዝነበረት ሰበን (መንዲል) ድማ እርገታ ንምርኣይ ኣብ ሱባኤ ንዝነበሩ ሃዋርያት ክከፋፈሉዎ ሃበቶ። ብድሕሪኡ ቶማስ ንቶም ካልኣት ሃዋርያት ምስረኸበም ክትዓርፍ እንከላ እውን ስለዘይነበረ፣ “እግዝእትነ ማርያም ኣይሞተትን” ይብሎም። ንሳቶም ድማ “ቅድሚ ሓዚ ንወዳ ኢየሱስ ክርስቶስ እቲ ብሰይፊ ዝተወገኣሉ ጎኑ ሃሰስ ኢላ ከይረኣኹ ኣይኣምንን ኢልኻ፤ ሓዚ ኸዓስ ከመይ ገይርኻ ምሟታ ኣይኣምንን ትብል?” ይብልዎ።

ንሱ ግን ዝሓዘ ስለዝፈልጥ መቐብራ ከፊተ ከይረኣኹ ሓዚ እውን ኣይኣምንን ስለዝበሎም መቐብራ ከፊቶም የርእይዎ። እንተኸነ ነቲ ኣስከሬን ይስእኑዎ። ኣብ መወዳእታ ግና፣ ቶማስ “ኣይትኣምኑንን ኢላ እየ እምበር ንሰማይ ክትዓርግ እንከላ ረኺቢያስ ኣብ’ዚ እኒህ መንዲል (ሰበን) ሂባትኒ” ይብሎም። ብድሕሪኡ እሳቶም እውን ከም ቶማስ ዕርገታ ምእንታን ክሪኡ ንክልተ ሰሙን ካብ ነሓስ 1-15 ሱባኤ ይኣትዉ። (እዚ ሓዚ ንደዋ ዘለና ዶም ፍልሰታ ድማ ነዚ ዶም ሃዋርያት ብምስዓብ ምጂኑ ይንገር።) ኣብ መወዳእታ ብ16 ነሓስ ተገሊፃትሎም ንሰማይ ክትዓርግ ከላ ረኣዩ። ፍስሃ ወደስታ ድማ ኮነ። ዕርገታ ከዓ መላእኽቲ ክንፊ ንክንፊ ረቢቦም፣ ሃወርያት ብሃይማኖታዊ ክዋነታት፣ ወዘተ. ተዓጂቡ ተፈፃሚ ኾነ። እነሆ ድማ በዓል አሸንዳ ንዶሙ ፍልሰታ ሰዒቡ ተምሳሌት ወ/ቅ/ድ/ማርያም ብዝኾና ደናግል ደቂ ኣንስትዮ በቢዓመቱ ንኸብራ ይፅምበል።

ብመሰረት 'ዚ መረዳእታ ዕለት 16 ነሓስ አሸንዳ ዝጅመረሉ ምክንያት ንዕለተ ዕርገት ወ/ቅ/ድ/ማርያም፣ እቲ ዝተረበበ ቆፅሊ አሸንዳ ንኣክናፍ ዝዓጀቡዎ መላእኽቲ (ብተወሳኺ'ውን እቲ ኣብ ፈላሚ ዝረኣዩ ቶማስ ሃዋርያ ንምስክርነት ካብ እ/ቅ/ድ/ማርያም ንዝተረከባ ሰበን (መንዲል)፤ እቲ ብኣብዘሓ ብደናግል ደቂ ኣንስትዮ ዝበዓለሉ ምክንያት ድማ ንዝኸሪን ክብርን ወ/ቅ/ድ/ማርያም ዝብል ሃይማኖታዊ ተምሳሌትነት (symbolism) ከምዘለውዎም ዝተፈላለዩ ኣቦታት ሃይማኖት ክ/ኣ/ተዋህዶ ይገልፁ።

፪) እቲ ካልኣይ መረዳኢታ ድማ ምስ እስራኤላዊት ጓል መሳፍንቲ (ወለተ ዮፍታሔ) ተኣሳሲሩ ይዝንቶ። ኣብ ሓደ እዋን ዝነበረ እስራኤላዊ መስፍን ዮፍታሔ ናብ ኩናት እንትወፍር ንፈጣሪኡ መፅበዓ ኣትዩ ነበረ። ኣብቲ ኩናት ቅኒዕዎ እንተደኣ ተዓዊቲ ናብ ዓዲ እንትምለስ ኣብ ገዝኡ ቐዲሙ ንዝረኸቦ ዝኾነ ይኹን ፍጡር ብመስዋእትነት ንፈጣሪኡ ከምዘቕርብ ይመግባዕ። ኣብ ኩናት ተዓዊቲ ምስ ተመለሰ ግና ሕማቕ ኣጋጣሚ ኮይኑ ቐዲሙ ዝረኸቦ ግዳይ መስዋእቲ ዝኸውን ፍጡር ከምቲ ዝሓሰቦ (ዘፅበዮ በጊዑ) ዘይኮነስ ህፃን ጓሉ እያ ነይራ።

ቃል ንምእታው ዝተጠቐመሉ “ዝኾነ ይኹን” ዝብል ሓረግ ስለዝነበረ ብዘጋጠሞ ፈተና ተደናገፀ። ካብ ድንጋፀኡን ጭንቀቱን ኣብ ኩናት ከምዝተሰዓረ ዝገመተት ጓሉ ምኽንያቱ ንምርግጋፅ ኣስጢማ ሓተተቶ። ነቲ ሓቂ ምስረኸቦቶ ግና ቃል ኣባኡ ከቢድ፤ ግን ድማ ንፈጣሪ ዝተኣተወ ቃል ስለዝኾነ ከም ቃላ ወሲዳ ንተፈፃሚነቱ ተማሕፀነት። ቐድሚ መስዋእቲ ምዃና ግና መሓዙታ ዝኾና ህፃውንቲ ኣዋልድ ኣተኣኻኺባ ገዛ ንገዛ እናተፃወታ ብምዛር ንኣባላት ማሕበረሰባ ተሰናበተት። ነዚ ሲዒቡ 'ውን ተሰወአት። እነሆ ድማ ቆልዑ ዓድና ዝፃወተኦ ኣሸንዳ ንዝኸሪ መስዋእቲ ወለተ ዮፍታሔ እዩ ዝበሃል እውን ካብዚ ብምብጋስ እዩ ይብሉ።

፫) እቲ ሳልሳይ መረዳኢታ ከዓ ልክዕ ከም'ቲ ካልኣዊይ ናብ እስራኤል ዘቐነዐ'ዩ። ብፍላይ ድማ ናብ መስፍናዊ ባህሊ እስራኤላዊያን። እስራኤላውያን መሳፍንቲ ኣብ ክብረ-በዓላቶምን መንፈሶም ንምሕዳስ ኣብ ዝደልዩሉን እዋን ብዘፍዛፎ ወርቂ ኣብ ማዓናጡኡን ተዓጢቑን ዝወቀባ ኣዋልድ ኣብ ቐድሚኡም እናሳዕሰዓ የዘናግዐኦም ነይረን። እቲ ወርቂ ብቐሊሉ ስለዘይርከብ ድማ እነሆ ቆልዑ ዓድና ነዚ ንምዝካር ንተምሳሌተነቱ ቆፅሊ ኣሸንዳ ተዓጢቑን ይፃወታ ኣለዋ ዝብሉ እውን ኣለው።

እዞም ስለስተ መረዳኢታታት እዚኦም በዓል ኣሸንዳ ሃይማኖታዊ መሰረት ከምዘለዎ ብዝኣምኑን ዝከራኸሩን ወገናት ተደጋጊሞም ዝለዓሉ እዮም። ስለስተኦም ሓደ ዝገብሮም ነጥቢ እንተሃለወ “መበቆል ኣሸንዳ ሃይማኖታዊ እዩ” ዝብል እንትኸውን፤ ነዚ ሓደ ዝገብሮም ዝኣኢ ሓሳብ ንምርግጋፅ ዝተጠቐሙሉም መርትዖታት ግና ከም ደቂ ዛግራ ናብ ስለስተ ኣንፈታት ፋሕ ጭንግራሕ ዝብሉ እዮም። እዚ ድማ ሃይማኖታዊነት እቲ ክብረ-በዓል (ኣሸንዳ) ኣብ ሕቶ ምልክት ካብ ዘውድቕዎ ክፍተታት ሓደ ክኸውን ይኸእል'ዩ።

ዶ/ር ሀብተማርያም ኣሰፋ ዝተብሃሉ ፀሓፊ ታሪኽ ብ1986 ዓ.ም ኣብ ዝተሓተመ “የኢትዮጵያ ታሪኽ ጥያቄዎችና ባህሎች” ዝብል መፅሓፎም ኣሸንዳ ካብ መሰረቱ ሃይማኖታዊ በዓል ከምዘይነበረ/ከምዘይኮነ እንትሕብሩ፡-

“...የኣሸንዳ ጨዋታ መሠረቱ የመስከረም ወርና የእንቁጣጣሽ የደመራ በዓል መምጣት ማብሠርያ ነበር። ምክንያቱም ልጃገረዶቹ ብዙውን ጊዜ በየተራራዎች እየወጡ የኣሸንዳ ጨዋታ ይጫወቱ ስለነበር ነው። በኋላ ዘመን ግን የኣሸንዳ ጨዋታ መልኩን እየለወጠ መጥቶ ከፍልሰታ ከቅድስት ማርያም ታሪኽ ጋር ለማገናኘት ጥረት ተደርጓል።” (ሀብተማርያም፣ 1986፡246)

“ድሕረ-ባይታ በዓል ኣሸንዳ ሃይማኖታዊ ድዩ ኣይኮነን?” ዝብል ዛዕባ ኣዝዩ መከራኸሪ'ዩ። ብወገነይ ከም ዶ/ር ሀብተማርያም ሃይማኖታዊ ዘይኮነስ ባህላዊ መሰረት ዘለዎ በዓል'ዩ በሃሊ'ዩ። ሓሳብይ ከዓ ቐፂሊ ብዘቐርብም መርትዖታት ወይ ድማ ምኽንያታት ከራጉዶ።

ምኽንያት ሓደ፡- ቤተክርስቲያን ኦርቶዶክስ ተዋህዶ ኢትዮጵያ ኣብ ታሪኽ ሃገርና ዓብዱ ቦታ ዘለዋን በዓልቲ ሞሳን ንምዃና ማንም ዘይኸሕዶ ሓቂ'ዩ። ምናልባት ዝኸሕድ እንተሃልዩ ድማ ዘይሚዛናዊ ሕልና ዘለዎ ሰብ ክኸውን ኣለዎ። ካብ ባሕሪ ፀጋታትን ሞሳታትን እታ ቤተክርስቲያን ንምጭላፍ እንትንፍትን ስርዓተ ዕቀባ

ጥንታዊ መንነትናን ታሪክናን ንረከብ። ምስግና ንሕሉፋት ወለድና ስርዓተ ፊደል ምሂዞም፡ ቆርበት አልፎም፤ ቀለም ጠሚዖም ኣብ ዝባን ብራና ፅሒፎም ዝሓደጉልና ብመጠንን ብዓይነትን ዝኸፈኑ ጥንታዊ መግሕፍትና ድማ ነዚ ህያው ምስክራት 'ዩም።

እዚ ከምዘሎ ኮይኑ ግና ብዛዕባ ኣሸንዳን ሃይማኖታዊ ድሕረባይትኡን ትሕዝቶኡን ዘዘንትው ዝኾነ ይኹን ብፅሑፍ ዝቐርብ ሃይማኖታዊ መረዳኢታ የለን። ወይ'ውን ክቐርበልና ኣይኸኣለን። ብጭቡጥ ኣሸንዳ ሃይማኖታዊ መሰረት እንተሃልይዎ ደኣ ንምንታይ ነዚ ዘረጋግፅ ዋላ ሓደ መረዳኢታ'ኳ ዝተስኣነ?! “ጓል ቆናኒት ቁማል በለዓ” እዩ ነገሩ።

ምኽንያት ክልተ፡- ቅድም ኢሉ ከም ዝተሓበረ ዝተፈላለዩ ኣቦታት ሃይማኖት ክ/ኣ/ተዋህዶ ኢትዮጵያ ብዛዕባ ሃይማኖታዊነት በዓል ኣሸንዳ እንትገልፁ ዝተፈላለዩ መረዳኢታታት የቐርቡ። ካብ ዕርገት ወ/ቅ/ድ/ማርያም ጀሚሩ ክሳብ ኩነት ምዝንጋዕ እስራኤላውያን መሳፍንቲ። ካብ ታሪኽ ብሉይ ኪዳን ክሳብ ሓዲሽ ኪዳን። ዝተፈላለዩ ኣቦታት ናብ ዝተፈላለዩ ሃይማኖታዊ ድሕረ ባይታታት ዘተኣሳስርዎ ምናልባት ብዛዕባ ኣሸንዳ ግልፂ ዝኾነ ፅሑፋዊ መረዳኢታ ዘይብሉን ኣብ ቃላዊ ታሪኽ ዝተደረተን ኣፍልጦ ስለዘለዎም ክኸውን ይኸእል። ዝኾነ ኮይኑ ግና ኣብ ካልኣት ሃይማኖታዊ በዓላትና ዋላ'ውን ኣብ ዝተፈላለዩ ከባብታት ሃገርና ዝርከቡ ዝተፈላለዩ ኣቦታት እቲ ሃይማኖት ክንዲ'ዚ ዝኣክል ኣፈላላይ ሓሳብ (ሓበሬታ) ምርካብ ልሙድ ኣይኮነን። ንምንታይ ደኣ ኣብ ኣሸንዳ?

ምኽንያት ስለስተ፡- ሃይማኖት ኦርቶዶክስ ክርስትና ኣብ ኢትዮጵያ ጥራሕ ዘይኮነስ ኣብ ከምኒ ግብጺ፣ ግሪክ፣ ሩሲያ፣ ኣርመንያ፣ ህንዲ፣ ሶርያ፣ ወዘተ ዝኣመሰሉ ሃገራት ዓለም እናተኣመነሉ ይርከቡ። ዋላ'ውን ኣብ'ዘን ዝተፈላለዩ ሃገራት ዝእመን ኦርቶዶክስ ክርስትና መጠናዊ ኣፈላላይ ክህልዎ ዝኸእል እንተኾነ ንበዓል ኣሸንዳ ብወቕቲ፣ ኣፈፃፀማ፣ ተሳተፍቲ፣... ዝመሳሰል ሃይማኖታዊ በዓል ንመድሓኒት ሞት'ውን ደሊኻ ኣይርከብን። ካልእ ተሪፉ ኣብ ውሽጢ ሃገርና ሃይማኖት ክርስትና ኦርቶዶክስ ተዋህዶ ካብ ዝእመነሎም መጠነ ሰፊሕ ቦታታት እውን፣ ኣሸንዳ ኣብ መብዛሕትኡ ከባብታት ትግራይን ኣብ ውሱናት ከባባታት ክልል ኣምሓራን ጥራሕ ተደራጅ ኢና ንረኽቦ።

ኣብ ክልል ኣምሓራ እንትንርኢ ኣብ ፍሉይ ዞባ ዋግኽምራን ገለ ከባቢታቱን ጥራሕ ተወሲኑ ምርካቡ ድማ ባህላዊ ትሕዝቶ እቲ በዓል ይሕብረልና። ባህሊ ብባህሪኡ ተወራራሲ'ዩ። ኣብ ውርርሱ ከዓ ተረዳድኦ (Communication) ቁልፊ እጃም ይገወት። ኣብ ከማና ዝበለ ብደረጃ ቴክኖሎጂ ዘይተርነዐ ማሕበረሰብ ድማ ቃላዊ ተረዳድኦ (oral communication) ኣብ ውርርስን ወሕስትን ባህሊ ዓብላሊ ብፅሒት እዩ ዘለዎ። ቃላዊ ተረዳድኦ ንክፍፀም ድማ ደቂ ሰባት ኣብ ሓደ ማዕበይ (setting) ክርከቡ ስለዝግበኦም ቅርበት ቦታ (Geographical proximity) ወሳኒ ይኸውን።

ናይዚ ውፅኢት እዩ ድማ ኣሸንዳ ኣብ መብዛሕትኡ ከባቢታት ትግራይን ገለ ዓርሞ ከባቢታት ክልል ኣምሓራን እንረኽቦ። እዚ ድማ ኣሸንዳ ብመሰረቱ ባህላዊ በዓል'ምበር ሃይማኖታዊ ከምዘይኾነ የራጉደልና። ሃይማኖታዊ በዓል እንተዝኸውን ንምንታይ ደኣ ሃይማኖት ክ/ኣ/ተዋህዶ ብሰፊሑ ኣብ ዝእመነሎም ካልኣት ከባብታት መላእ ሃገርና ዘይርከብን?!

ምኽንያት ኣርባዕተ፡- ኣብ መዋሰንቲ ክልል ኣምሓራ ዝህሉ ናይ ባህልን ቋንቋን ፍሉይነት ከምዘሎ ኮይኑ ኣብ ክልልና ትግራይ ጥራሕ'ኳ እንተርኢና በዓል ኣሸንዳ ዝተፈላለዩ ስያመ፡ ኩነት ኣከባብራ፣ ፃንሒት (duration)፣ ዝጅምረሉ ዕለት፣ ኣጠቓቕማ ንዋያት፣ ወዘተ ኣለዎ። እዚ ድማ ውፅኢ ዝኾነ ሃይማኖታዊ

ትሕዝቶ ከምዘይብሉ ካብ ምሕባር ሓሊፉ ነፀብራቕ ዝተፈላለዩ ጎድናዊ ባህልታት (co-cultures) ምዃኑ ይምስክር።

ስያመ እንተርኢና ኣብ ከተማ ኣኸሱምን ከባቢኡን “ዓይኒ ዋሪ” ብዝብል ይፍለጥ። ኣብ ሸረን ገለ ከባቢታት ትግራይን ድማ “ማርያ” እናተብሃለ ይፅዕቦ፤ ዝኸረ በዓል ወ/ቅ/ድ/ማርያም ንምዃኑ ብዝሕብር መልክዑ። ኣብ ገለ ከባቢታት ምብራቓዊ ዞባ ድማ “ወዕምብብ” እናተብሃለ ይፍለጥ። ኣብ መብዛሕትኡ ምብራቓዊ፣ ደቡባዊ ምብራቕ፣ መቐለን ደቡብን ትግራይ ከዓ “ኣሸንዳ” እናተብሃለ ይፍለጥ። ብሸም እቲ ቆልዑ ኣሸንዳ ኣብ መዓናጡኣን ዝዕጠቐኦ ሰፊሕን ነዊሕን ሳዕሪ ምዃኑ እዩ። ናብ ክልል ኣምሓራ እንትንዘልቕ ከዓ ኣብ ኸባቢ ቆቦ “ሶሌሌ” ፣ ኣብ ስቕጣን ገለ ከባቢታታን ድማ “ኣሸንድዬ” ወይ ድማ “ሻደይ” እናተብሃለ ይፅዕቦ። (ብመልዕሊኡ ካብ ተልዓለ ኣሸንዳ ካብ ትግራይ ናብ መዋሰንቲ ክልል ኣምሓራ ብውርርስ ባህሊ ከም ዝለሓኹ ስያመ እቲ በዓል (ኣሸንዳ ኣሸንድዬ ሻደይ) ሓዲ ዓርሱ ዝኸኣለ መርትዖ 'ዩ።)

ብዓይኒ ምንጢት እንትንርኢ ኣብ ገሊኡ (ኣብ ከተማታት) ንሰለስተ መዓልታት ጥራሕ ይኸበር። ኣብ ገሊኡ ድማ ንኣስታት ሓዲ ስሙን ማለት'ውን ካብ 16-21 ነሓስ ይበዓል። ኣብ ካልኣት ድማ ንሓዲ ወርሒ ሙሉእ ይፀንኡ። ብመንፅር ዝጅመረሉ መዓልቲ እንተርኢና ኣሸንዳ ኣብ መብዛሕትኡ ከባቢታት ትግራይ ነሓስ 16 እዩ። እዚ ድማ ነቲ ኣሸንዳ ንተምሳሌት ወይ ዝኸሪ እ/ቅ/ድ/ማርያም ተባሂሉ እዩ ዝበዓል ዝብል ሃይማኖታዊ መረዳእታ የራጉድ። ዝዓረገትሉ ዕለትን መዘዘሚ ያመ ፍልስታን ሰለዝኾነ።

ብኣንፃሩ ግና ኣብ ከባቢ ኣኸሱም ዝኸበር ኣሸንዳ (ዓይኒ ዋሪ) ካብ 24 ነሓስ እዩ ዝጅመር። ክሳብ መስቀል (መስከረም 17) ከዓ ንሓዲ ወርሒ ሙሉእ ይፀንኡ። ብሓቂ ንዝኸሪ ዕርገት ወ/ቅ/ድ/ማርያም ዝኸበር ሃይማኖታዊ በዓል እንተዝኸውን ነይሩ ደኣ ኣብዚ ትግራይና'ኳ ንምንታይ (ብኸመይ) ክንዲ'ዚ ዝኣክል ኣፈላላይ ፈጠሩ? ንምንታይ'ኸ ኣብታ መንበሪት ፅላት ማርያም ፅዮን ዝኾነት ኣኸሱም ኣብ መዓልቲ ዕርገት ወ/ቅ/ድ/ማርያም (ነሓስ 16) ዘይኸበር? ከምዝፍለጥ ካልኣት ሃይማኖታዊ በዓላትና ግና ኣብ ትግራይና ጥራሕ ዘይኾነስ ኣብ መላእ ሃገርና'ውን ኣብ ሓዲ ዓይነት ግዘን ብተመሳሳሊ ኩነታትን'ዩም ዝኸበሩ። ብኸመይ ደኣ ኣሸንዳ ብስያመ፣ ግዘ፣ ኩነታት ኣከባብራ ወዘተ. ክንዲ'ዚ ዝኣክል ተፈልዩ?!

ምክንያት ሓሙሽተ፡- ዘሕብን ታሪኻዊ ዕድሎት ኮይኑ ሃገርና ንብዝሓ-ሃይማኖት ቕድሚ ዝሃገረ ተምሳሌትነታ ብተግባር ኣመስኪራ ዝሓደረት ሃገር'ያ። ከም መቐፀልትኡ ድማ ሓዚ'ውን ተመስክር ኣላ። ኣብ መንጎ ሰዓብቲ እምነታት ክርስትናን ምስልምናን ዘሎ ዕድመ ፀገብ ርክብ ሓዚ'ውን ጠስምን ድልኸን'ዩ። ኣብ ሓጎሱን ሓዘኑን ዘይነፃፀል ሃንዛ ማሕበረሰብ ምዃኑ ግሁድ'ዩ። (ብወገነይ እዚ ካብ ቐረባ ዓመታት ንነዘ ውጥም ቅልቅል ዝብል ዘሎ ፖለቲካ ሓዘል “ሃይማኖታዊ” ጎንዒ ሓፈሻዊ ምስሊ ርክብ ኣመንቲ እዘም ሃይማኖታት ይውክል እዩ ኢለ ስለዘይኣምነሉ እዩ።)

እዚ ኸምዚ እናሃለወ ግና ሓዲኦም ኣብ ናይቲ ኻልእ ሃይማኖታዊ ክብረ በዓል ኣብ ጎደና ብሓባር ምስታፎም ልሙድ ኣይኮነን። ብውልቀን ጉርብትንና ገዛ ንገዛ ከይድኻ ማሕበራዊ ርክብ ካብ ምጥንኻር ሓሊፉ። ክርስትያን ኣብ ናይ ሙስሊም በዓል ዲበ እትወቅዕ ወይ መንዙማ እንትዝምር ኣይርከብን። እቲ ሙስሊም'ውን ፀናፅል ሓዘ ከምዘይፀንፅል ማለት'ዩ። ሙስሊም ኣብ በዓል ጥምቀት ምስ ክርስትያን ተሓዊሱ ንዓለማዊ ይኹን ንሃይማኖታዊ ግልጋሎት ዝውዕል ከበሮ ኣይወቅዕን።

ኣብ ኣሸንዳ ግና ሙስሊማት ኣሓትና ምስ ክርስትያን መሓዙተን ሓንቲ ከበሮ እናተቐባበላ እንትወቅዓ፣ እንትደርፋን እንትስዕስዓን ምርኣይ ካብ ቐደሙ ኣብ ብዙሓት ቦታታት ትግራይና ዝተለመደ'ዩ። ብፍላይ ሓዚ ሓዚ ከዓ ሙስሊማት ጥራሕ ዘይኮናስ ካብ ኦርቶዶክስ ተዋህዶ ወፃኢ ዝኾና ኻልኣት ክርስትያን ኣሓትና'ውን ሓቢረን ከም ዘብዕላ እናተዓዘብና ኢና። እዚ ድማ ነፀብራቕ ባህላዊ ትሕዝቶ እቲ በዓል ተገይሩ ክውሰድ ይኽእል።

እዞም ምኽንያታት እንትድርድር መዕረፊ ሓሳብይ በዓል ኣሸንዳ ሃይማኖታዊ ዘይኾነስ ባህላዊ ሰረት (origin) ከም ዘለዎ ንምስማር'ዩ። ኣብዚ መንበብቲ ክርድኡለይ ዝደልዮ ጉዳይ ካብ ኣዝዩ ቐረባ ዘይበሃል ግዘ ጀሚሩ እዚ በዓል ብውሱን መልክዑ ምስ ሃይማኖት ኦርቶዶክስ ተዋህዶ ከምዝተኣሳሰረ ኣነ'ውን ኣሚነሉ ብ10 ኣፃብዕተይ ከም ዝፍርም እዩ። እንተወሓደ “ማርያምዊ ፀሓዩ መጊእያ'ኮ 'ዛ መፅበዓዩ” ዝብል ስነ-ቃል ምስክር'ዩ። ቆልዑ ኣሸንዳ ቅድሚ ኩሉ ናብ ቤተክርስትያን ዝኸዳሉ ኩነት'ውን ከምኡ። (ካብ'ዚ ሓሊፊ እታ ቤተክርስትያን ምስቲ ነባር ባህላዊ ክብረ-በዓል ዝፈጠረቶ ስጡም ርክብ ስዒቡ እቲ ህዝቢ ብዝበለፀ ክፅቅቦን ንውሉድ ወለዶ ከውርሶን ክኢሉ እዩ ኢሉ እዩ ዝኣምን።)

እዚ ምትእስሳር ግና ልቢ ኢሉ ንዘሰተውዑሎ ደሐር ዝተፈጠረ ምትእስሳር ካብ ምዃን ሓሊፋ ንውልደት ኣሸንዳ ከምዘይትክእ ፅኑዕ እምነተይ እዩ። “ህልዊ ምትእስሳር ሃይማኖት ክርስትና ኦርቶዶክስ ተዋህዶን በዓል ኣሸንዳን ካብ ኣመንኻ መቐለዊ ዝምድነኡም ኣይወሓጥን ዝበለካ ደኣ ንምንታይ እዩ?” ትብሉ ትኾኑ። መልሲ ኣለኒ። ጉዳይ መንነት!!

ሃይማኖት ካብቶም መግለጺታት መንነት ህዝቢ ሓደ እዩ። (ሃይማኖት ናይ ህዝቢ ዘይኮነስ ናይ ውልቀ ምዃኑ ኣይዘንጋዕኹን)። ስለዝኾነ ድማ ሃይማኖት ክ/ኣ/ተዋህዶ ኣብ ብዙሕ መዳያት መንነትና ዝተፃወተቶም ዕዙዝ ግደ ግሁድን ዘሓብንን'ዩ። ብፍልስፍና፣ ጥበብ ዜማ፣ ስነ-ፅሑፍ፣ ስነ-ህንፃ፣ ታሪኽ፣ ሕገ፣ ስነ-ምሕደራ፣ ስነ-ምግባር፣ ወዘተ ምጥቃስ ይከኣል። እዚ ማለት ግና ዋላ'ውን ብኣንፃራዊነት እንትረኣዩ ውሑዳት ይኹኑ ብሸፋኑ ገለ ክፋል ነባር መንነትና ንግብፃውያንን እስራኤላውያንን ኣሕሊፍና ንምሃብ ምኽንያት ኣይኮነን ምባል ኣይከኣልን። ነዚ ከዓ ኣሸንዳ ስቡሕ ኣብነት ክኾነና ይኽእል'ዩ።

ኣብ መእተዊና ከም ዝተሓበረ ኣቦታት ሃይማኖት ክ/ኣ/ተዋህዶ ኣሸንዳ ሃይማኖታዊ በዓል ከምዝኾነ'ዮም ዘረድኡ። እቲ ምስ ወ/ቅ/ድ/ማርያም ተተሓዚዙ ዝቐርብ ይኹን እቶም ዝተረፉ ምስ መሳፍንቲ ዝራኸቡ መረዳእታታት ድማ ኩሎም ካብ እስራኤላዊ ፍልፍል ዝቐድሑ'ዩም። ብኻልእ ኣበሃህላ ንኣሸንዳ ካብ እየሩሳሌም (እስራኤል) ወይ ድማ ካብ ኣሌክሳንደርያ (ግብጊ) ከምዘተወሓስናዮ ዘንፀባርቑ እዮም። ኣሸንዳ ይኹን መሰል ሃይማኖታዊ ወይ ባህላዊ ኩነት ግና ኣብ ክልቲኤን ሃገራት የለን። እዚ እዩ ድማ ፀላዕላዕ ኣቢሉ ዘሳሓየኒ። ከም ውፅኢቱ ድማ ብዙሕ መብርሂ ክህብ ዘገደደኒ።

ኣነ ዝብሎ፡-ፀጋታት ዓርስና ንምንታይ ኢና ንኻልኣት ኣሕልፊና እንህብ?! ንምንታይ ኢና'ኺ መንነትና ከም ውሑስ መንነት ገይርና ንወስዶ? ብስሩኽ ቐድሚ ምእታው ሃይማኖት ክርስትና ባዕላዊ መንነት፣ ባህልን ታሪኽን ኣይነበረናን ድዩ? ብውሑዱ ሕላጎት ትውፊት ቁሳዊ ባህልታትና ዝኾኑ ሓወልታታት ኣኸሱምን ምኩራብ የሓን'ኺ ንመን ንሃቦም?!! “ዝንጅብል መን እንተብሉኻ መን ትብል?” ድዮም ዝበሉ ዓበይቲ ወለድኹም።

ናይ ቐረባ ታሪኽና ከም ዝምስክሮ ኣብ ሕድሮ “ጎይቶታታ” ዘላ “ባርያ” ካብ ዝኾነ ይኹን ሰብኣይ ምስ እትወልድ ከም ኣብነት ንመፀውዒ እትጥቀመሉ ሸም ናይቲ “ጎይተኣ” ጥራሕ እዩ ነይሩ። እቲ ዝነበረ ህልዊ

ኩነታት ዝወለደ ዓፋናይ ስርዓተ-ባህሊ ስለዘይፈቓደላ። በዚ ምክንያት ድማ ትክክለኛ መንነት እቲ ህፃን ብዘይምልከቶ መንነት እቶም “ጎይቶት” ተሸፊኑ ይተርፍ ነይሩ። ናትና ታሪኻዊ መንነት’ኸ ደኣ ካብዚ ብምንታይ ይፍለግ? እዛ “ባርያ”ስ ተገዲዳ እቲ ናትና ግን “እኖኣ ገዲፋ ሓትኖኣ ትኣምን” ዝዓይነቱ ሓፀር ዘለል ናፍቕት’ዶ ኣይመስልን?!

ከምናተይ እምነት በዓል ኣሸንዳ ንሃይማኖታዊ ረብሓ ዝወዓላ ነባርን ባዕላዊን ትውፊትና እዩ። ካብ ባዕዲ ዝቐበሉና ወይ ዝተውሓስናዮ ትውፊት ሓረጎት ኣይኾነን። ካብ ሃይማኖት ዝተወለደ’ውን ኣይመስልን። ምናልባት’ውን ካብ ቐድሚ ምእታው ሃይማኖት ክርስትና ጀሚሩ ዝነበረ ባህሊ (a pre-Christian culture) ክኸውን ይኽእል’ዩ።

ብርግፅ እዚ ዕዮ-ገዛ ኩላትና ዝኾነ ዓሚቕ ምርምር ዘድልዮ ጉዳይ እዩ። ካብ ተመክሮታት ነባርን ህልዊን ምትእትታዎት ኣጋይሽ ሃይማኖታት እንተርኢና ግና ባህሊ ወሳኒ እጃም ይፃወት። ሓደ ማሕበረሰብ ሓዲሽ እምነት ይኹን ሓዲሽ ቴክኖሎጂ ሒዝኻሉ እንትትቐርብ ቀልጢፉ ኣይቐበሎን። ከምዚ ዓይነት ንፅገት (Resistance) ንምክልኻል ድማ ዝተፈላለዩ ብልሓታት የድልዩ። ሓደ ካብቶም ብልሓታት ድማ ብዘለውዎ ባህላዊን ታሪኻዊን ፀጋታት ምናልባት’ውን ቀዳዳት ምእታው’ዩ። ከምናተይ እምነት ርክብ ሃይማኖት ኦርቶዶክስን ኣሸንዳን’ውን በዚ መልክዑ ዝተጀመረ ክኸውን ይኽእል’ዩ። ኣሸንዳ ከምሓደ መስርሕ ሃይማኖታዊ ሰርፀት (Religious indoctrination) ዝወዓለ ነባር ባህሊ ክኸውን ይኽእል’ዩ። ልዕል ክብል ዝፀራሕኹዎም ዶ/ር ሃብተማርያም ኣሰፋ ‘ውን ኣብዚ መከራኸሪ ሓሳብ ናይ ዘስፈርዎ ርኢቶ ፅሚቕ ሓሳብም እንትርኣ ካብ ኩርናዕ ዘዝመንጭወ እዩ።

በዚ በለ በቲ ግና ብዝኾነ ይኹን መልክዕን መጣቕስን ኣሕሊፍና ክንህቦ ዘይግበኣና፣ ንማንም ዘይቆራረስ ትሩፋት መንነት ጥንታዊያን ትግራዎት እዩ፣ ኣሸንዳ። ነፀብራቕ ብልሒ ኣተሓሳስብኡን ሓፈሻዊ መንነቱን ዝኾነ ባዕላዊ ባህሉ እዩ ድማ። ማሕበረባህላዊ፣ ታሪኻዊ፣ ቁጠባዊ፣ ፖለቲካዊ፣ ፍልስፍናዊ፣ ወዘተ. መንነት ትግራዊይ ንምርኣይ ኸዓ ኣሸንዳ ብቁዕ ኣብነት’ዩ። ድምር ንሕናነትና ብብዙሕ መልክዑ ኣብ ኣሸንዳ ስለዝንፀባረቕ። ብኸመይ? ንመልሱ ኣብ ካልእ እዋንን ካልእ ዓይነት ሕትመትን ብዓሚቕ ትንተና ከም እንራኸብ ተስፋ ይገብር። ክሳብ ሸው ግና ኣብ ናይ ሎሚ ፅሑፊይ ዘለኩም ርኢቶ ብኢ-ሜይል ኣድራሻይ habeshanetey@yahoo.com ክትልእኹለይ ይላቡ። ብፍላይ ድማ ኣቦታት ሃይማኖት ክ/ኣ/ተዋህዶ ኣብ ሃይማኖታዊነት በዓል ኣሸንዳ ኣመልኪትኹም ብመረዳእታታት ዝተደገፈ እትብልዎ እንተልይኩም ታሕጓስይ ወሰን የብሉን። በዚ ኣጋጣሚ ድማ ኣብ ካልኣት መዳያት መንነትና ‘ውን ጭቡጥ መረዳእታ ክተቐርቡልና ብትሕትና ይሓትት። ኣብ ጓጓ እታ ቐድስቲ ቤተክርስቲያን ዘለው ፀጋታት ብዝበለፀ ናብ ኩሉ ህዝቢ እንተወፃኡም ንሃገራዊ ዕቤት ዝህልዎም ረብሓ ብቐኸሶ ሕልና ስለዝርዳእ። ሰናይ ኸራማት!!! ርሑስ በዓል ኣሸንዳ ድማ ይግበረልና!!!

እዚ ፅሁፍ ኣብ ርክብ ባህልን መራኸብቲ ሓፋሽን ኣድሂቡ ንመግልኢ M.A. ዲግሪ ብፀሓፊኡ ካብ ዝተኻየደ መፅናዕቲ ንኣንባብቲ እዚ መርቡብ ሓበሬታ ብዝጥዕም መልክዑ ተተርጓሙን ተጨቢፉን ዝቐረበ እዩ።

